

DIN ÎNCEPUTURI...

FAPTE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA ȚARULUI PETRU I

Natalia VÎLCOVAN*

De peste 300 de ani, atât personalitatea eminentă a țarului Petru I, cât și activitatea sa, au ridicat o serie de întrebări la care istorici, politicieni și oameni de cultură, nu au găsit încă răspunsuri. Persoana țarului a fost copleșitoare atât la propriu, cât și la figurat (înălțime 2,04 m, îmbrăcăminte și încălțăminte numai la comandă). Totodată, tranziția Rusiei patriarhale pe drumul dezvoltării capitaliste a fost într-adevăr pregătită prin acțiunile cu un impact profund, proiectate și dirijate de către Petru I.

Petru cel Mare s-a născut pe data de 30 mai/ 9 iunie 1672 în familia lui Mihail Romanov, o dinastie care conducea Rusia din anul 1613. Romanov-ii vor dispărea odată cu Revoluția din Octombrie 1917, când familia țarului va fi asasinată. Mama lui Petru I a fost Natalia Narîșkina, a doua nevastă a țarului Alexei Romanov. Între familia acesteia și neamul Miloslavski - din care făcea parte prima nevastă a țarului – a existat o mare animozitatea de-a lungul timpului. Asasinări, otrăviri, izgoniri și multe alte acte tragice au avut loc ca urmare a vrăjbei dintre cele două familii nobiliare. Pe lângă acest conflict, situația economică și politică a Rusiei a fost, de asemenea, foarte complicată. Războaiele de lungă durată cu Suedia – susținută de Anglia - și cu Franța, s-au dovedit a fi istovitoare; cheltuielile materiale uriașe necesare pentru ducerea acestor războaie, goleau visteria statului și îngreunau situația internă. Dușmania, lupta pentru tron și revoltele îl determinau pe țar să manifeste în conducerea țării, calități precum: voință de fier, curaj, maturitate politică și iscusință. Cu toate acestea, tânărul Petru I lipsit de experiență nu s-a lăsat intimidat și nu a fost șovăielnic în acțiunile sale.

În anul 1682, la frageda vârstă de 10 ani, Petru I a fost încoronat și a devenit țar. Deoarece încă nu era major, s-a hotărât că va domni împreună cu fratele său patern, Ivan al V-lea sub regența surorii mai mari, Sofia. Practic, domnia țarinei Sofia a durat 7 ani. În acești ani, Petru I devine major și se

---

* Profesor metodist limba rusă, Constanța.

remarcă prin mintea sa scilpitoare și ambițiile nelimitate. În această perioadă, petrece mult timp la Moscova în vechea cetate a țărilor, unde i se permite să organizeze două *regimente de joacă* (numite „copilărești”): Preobrajenski și Semeonovski. Această mică armată a lui Petru I era compusă din tinerii săi colegi de joacă, fii ai nobililor de la curtea țarului Alexei. Copiii se jucau de-a războiul, iar pe măsură ce creșteau, jocurile lor deveneau din ce în ce mai realiste, purtau uniforme adevărate și li se dădeau arme și muniții de luptă. Cu timpul, aceste *distracții* militare se transformă în jocuri de război, iar *regimentele de joacă* în unități militare bine înarmate care vor sta la baza Gardei Imperiale. De asemenea, acestea au avut un rol central în timpul *răscoalei strelîților*, protejându-l pe Petru I și ajutându-l să-și mențină puterea.

Tot acum, Petru I ajunge, într-una dintre numeroasele lui rătăcirii pe străzile Moscovei, în Nemetskaia Slobada - cartierul străinilor -, unde face cunoștință cu personaje interesante, instruite și dornice să-și comunice cunoștințele: genevezul Lefort, bătrânul scoțian Gordon, strasburghezul Timmerman, olandezul Winnius ș.a.. Aceștia îl vor iniția în tainele civilizației și obiceiurilor europene, dezvoltându-i pasiunea pentru studiul culturii apusene și, de altfel, îi vor deveni profesori în materie de artă militară și de navigație. Pasiunea pentru navigație apare atunci când, într-o primă instanță, este descoperită o mică veche ambarcațiune englezească cu vele (botik) în apropierea unei reședințe regale din apropierea Moscovei, în Izmailovo. Mai târziu, țarul însuși va construi un asemenea vas la Sankt-Petersburg – în prezent reconstituit și expus pe Neva.

Înlăturată de la putere, sora sa cea mare, Sofia complotază pentru răsturnarea și uciderea lui Petru I în încercarea sa de a recupera tronul. Planul acesteia eșuează, iar Petru I, susținut de moscoviții loiali, precum și de străinii liberi, îi va reprima pe strelîții surorii sale. Țarevna Sofia va fi trimisă la mânăstirea Novodevicie și închisă pe viață. În anul 1696, la 29 de ani, fratele său, Ivan al V-lea Ignorantul moare pe neașteptate, iar Petru I va căpăta puterea deplină.

În anul 1695, Petru I a organizat o campanie de război împotriva turcilor, în cadrul căreia a fost cucerită cetatea Azov. De asemenea, acesta a încheiat o alianță cu domnitorul Moldovei, Dimitrie Cantemir. Soarta a avut grijă ca această legătură să fie de lungă durată. Șase ani mai târziu, între 18-22 iulie 1711, armata moldavo-rusă va fi înconjurată, atacată și înfrântă de turci lângă Stănilești, fiind nevoită să încheie pacea în condiții dezavantajoase. Dimitrie Cantemir va fi nevoit să părăsească Moldova și să se refugieze la curtea țarului, unde va deveni sfetnicul lui Petru I.

Între anii 1695-1698, Petru I, ascuns printre diplomații unei ambasade (Marea Ambasadă) ce număra 270 de supuși, întreprinde incognito o călătorie de lungă durată în Europa sub numele de Piotr Mihailov. În timpul acestei călătorii, Petru I nu s-a comportat ca un țar, ci ca un om dornic să cunoască cât mai multe informații și să le pună în practică. A fost în mod special interesat de domeniul

naval și de construcția de nave: a muncit într-un șantier naval din Olanda, a studiat funcționarea instrumentelor de navigația în Germania, achiziționând multe dintre acestea pentru viitoarea sa flotă (majoritatea acestora utilizate de Petru I sunt expuse în Muzeul Ermitaj).

Reîntors în Rusia, își începe activitatea de reformare a armatei și a flotei maritime. Își va dedica întreaga viață modernizării întregului Imperiu și transformării acestuia într-un mare stat european. În acest scop, va trimite la studii în străinătate sute de copii de nobili, invitând totodată în Rusia, oameni de știință și specialiști din diferite domenii. Cu toate acestea, își dă seamă că aceste transformări pot fi realizate și prin asigurarea ieșirii la Marea Baltică, lucru ce ar fi permis dezvoltarea relațiilor comerciale cu alte țări europene.

În anul 1700, Petru I va declanșa războiul nordic cu suedezi – un război care va continua până la moartea sa (21 de ani). La sfârșitul acestui război, teritoriul rus va fi extins de-a lungul litoralului Mării Baltice, iar Suedia nu se va mai afla niciodată în vreun conflict armat cu Rusia, nici chiar în timpul celui de-al doilea război mondial când își va menține neutralitatea. La începutul Războiului Nordic, Petru I cucerește un teritoriu în delta fluviului Neva, important prin faptul că asigura ieșirea la Marea Baltică prin Golful Finic. Aici, Petru I va pune bazele Sankt Petersburgului – un oraș modern, voit a fi european. Alexandr Pușkin surprinde acest moment în poemul *Călărețul de Aramă*, scoțând în evidență realizările țarului :

« Și el gândea:

De-aici, viteji

Băga-vom spaimă-n suedezi;

Aici noi un oraș vom face

În ciuda mândrului vecin.

Natura a sortit din plin

Ca spre Europa voia noastră

Să taie în acest loc fereastră;

Ca un picior puternic noi

Să ne înfigem lângă mare;

Aici din nesfârșita zare

Tăind prin unde drumuri noi,

Ca oaspeți o să vină toate

Pavilioanele – ș-apoi

Petrece-vom în libertate. »

Istoria nașterii orașului pe Neva (Palmira Nordului sau Veneția Rusiei) este direct legată de Petru I, orașul purtându-i de altfel numele – orașul Sfântului Petru – Sankt Petersburg. Construcția orașului a început în 1703 și a presupus numeroase jertfe umane, deoarece delta Nevei era un ținut mlăștinos cu multe insule și canale. Prima construcție ridicată pe mica insulă Zaiacii a fost cetatea Petru și Pavel, transformată mai târziu într-o închisoare politică. Primul deținut politic de mare rang a fost chiar fiul lui Petru I, Alexei, pe care țarul îl suspecta a

fi implicat într-un complot îndreptat împotriva sa. În catedrală aflată pe teritoriul cetății au fost înmormântați Petru I și familia sa.

Insula Kotlin – cucerită de la suedezi - aflată în apropierea Sankt Petersburgului a fost transformată în cetate și bază militară – Kronstadt (orașul Coroanei), devenind un avanpost împotriva posibilelor atacuri de pe mare. Cetatea a fost fortificată printr-o serie de lucrări ce au presupus transportul unor uriașe cantități de piatră cu ajutorul șlepurilor; în același fel au fost construite mici insule care au stat la baza unor noi forturi ce aveau drept scop închiderea accesului dinspre mare spre Sankt Petersburg. Toate aceste lucrări de fortificare au permis dezvoltarea unui oraș cosmopolit într-un ritm alert cu arhitectură deosebită la care au contribuit arhitecți din toată Europa (Trezzini, Monferran, Falcone, Rossi).

În anul 1712, Petru I mută capitala țării din Moscova la Sankt Petersburg – care va deveni principalul port maritim precum și un oraș al palatelor. Centrul istoric al Sankt Petersburg-ului, numit uneori și *muzeul în aer liber al neoclasicismului*, a fost primul loc din patrimoniul rusesc înscris pe lista UNESCO a Locurilor din patrimoniul mondial.

Personalitatea puternică a lui Petru I îl determina să fie în permanență activ și, spre deosebire de predecesorii săi, nu ocolea munca fizică, utilizarea de instrumente, unelte de lucru, arme și alte dispozitive. A fost ofițer, amiral iscusit, constructor de nave, politician și economist. Calitățile și cunoștințele sale multiple se regăsesc în reformele aplicate în diferite domenii. Astfel începe construcția de nave militare în șantierul naval de pe Neva, punând astfel bazele flotei militare. A creat armata permanentă rusă, iar la sfârșitul domniei sale, armata număra peste 300.000 de soldați și ofițeri. A reorganizat sistemul politic: senatul a devenit un organ suprem de conducere alături de 10 colegii (ministere). Este introdus și un bir/ impozit pe cap de locuitor (capitație) care a contribuit la susținerea dezvoltării manufacturilor și a comerțului.

Reformele lui Petru I s-au regăsit și în viața cotidiană, fiind schimbate îmbrăcămintea, comportamentul și aspectul exterior. Petru I introduce stilul de îmbrăcămintă apusean, obligând bărbații să își tundă părul și să-și radă bărbile. A schimbat și calendarul, mutând anul nou de la 1 septembrie la 1 ianuarie. Ca noutate, a introdus obiceiul de a se împodobi pomul de iarnă, organizând mari festivități cu ocazia sărbătorilor de iarnă. Toate aceste schimbări nu au fost pe gustul oamenilor simpli, care nu au putut să se obișnuiască cu noile cutume. Aceștia s-au refugiat astfel în sudul Rusiei și de acolo în România, zona Moldovei și Dobrogea, unde au înființat obști rusești de rit vechi (lipoveni) care populează și astăzi teritoriul României, în Delta Dunării.

În anul 1721, prin tratatul de la Nystadt, se încheie Marele Război al Nordului. Petru I câștigase războiul încă din 1709 când prin lupta de la Poltava, aliat cu Danemarca și Polonia, a nimicit armata regelui suedez Carol al XII lea. Datorită victoriilor și achizițiilor teritoriale, Petru I a deschis o cale directă de acces către Europa Apuseană. După pacea de la Nystadt, Petru se proclamă

împărat, iar titulatura țării se schimbă în Imperiul Rus. Petru I era un împărat puternic, renumit, admirat în Europa și respectat de națiune, *părinte al patriei, împărat a toate Rusiile*, cu un stil de conducere actualizat la cerințele timpului.

Din ordinul lui Petru cel Mare, în anul 1724 a fost înființată prima Academie de Științe din Rusia. Sfârșitul domniei lui Petru I era iminent. Împăratul moare la 28 ianuarie 1725 și este înmormântat în catedrala Petru și Pavel. Și în prezent, la mormântul său se fac pelerinaje și se depun coroane de flori. Poporul rus iubește Sankt Petersburgul - orașul de suflet al Rusiei, apreciind meritele creatorului său.

Amintirea primului împărat al Rusiei este immortalizată prin monumentele care se găsesc atât în Sankt Petersburg cât și împrejurimile acestuia precum și în capitalele țărilor unde persoana țarului și-a făcut simțită prezența. Țarina Ecaterina a II-a a înălțat în memoria lui Petru I monumentul ecvestru „Călărețul de aramă”, care simbolizează ridicarea și înflorirea Rusiei. Inamicii Rusiei sunt înfățișați simbolic, sub forma unui șarpe strivit de copitele calului cabrat. Acest monument de o deosebită expresivitate se află în centrul orașului, fiind simbolul Sankt Petersburgului.

„O, Tu, stăpân peste destin!
Cutezător, creând ursita,
Trecând prin beznă către cer,
Cu braț puternic, frâu de fier
Ai pus Rusia în picioare”.